

SÜKÖSD MIKLÓS ÁRON

Mához egy hétre

Forog, forog a lemez a dél-alföldi előfelvett-laktanya egyik KISZ-klubjában. A korongon a nagy katonasláger, az *Elhagyom a várost* az Eddától. Vasárnap van, három nappal a leszerelés előtt; a szekrényekben lógó civil ruhák mágikus ereje percről percre csökken – nemsokára *viselhető* ruhadarabokká minősülnek –, az udvaron az utolsó látogatók az elérhető közelségbe került nyári programot beszélnek meg azokkal, akik egy éven át *saját otthonukban is csak vendégként jelenhettek meg*. A sportpálya nemcsak az álmosító hőség miatt üres – sportolni a balesetveszély miatt (nehogy az esetleges sérülés akadályozza a leszerelést) nem szabad. Napi 15 órán át olimpiai közvetítés, és *mellette* a lemezjátszó. A refréneket – a sportriporter több tévéből harsogó hangját túlkiabálva – az egész századszint együtt énekli. *Egyszer, egy szép napon, tudom, hogy elhagyom a várost, ahol élek. Mindent itt hagyok, mit a város adhatott, igen, holnap, holnap indulok. Igen, elhagyom a várost...*

Az ezred néhány napja árvízvédelmi riadókészültségben van – erre azonban az udvaron álló, felmálházott, indulásra bármikor kész teherautókon és csónakszállító járműveken kívül nem sok jel mutat. A Bodrog, a Berettyó és a Kőrösök nagyon messze vannak, sokkal közelebb a díszterem, s a másnapi – utolsó – politikai előadás, mely a leszerelés és a tartalékállományba helyezés jogi tudnivalóiról szól. A srácok között – többségük alig több mint egy éve a gimnáziumi évfázón ült ilyen szép sorokban – hirtelen zavar támad: a forgalomirányító szakaszt rendelik ki az előadásról.

Ők már tudják, a többiek még csak sejtik. *Az előfelvettek utoljára 68-ban nem szereltek le időben* – súgja valaki bizakodva. Nem biztos, hogy igaz, de semmiképpen sem elég. Néhány perc múlva szól a riadócsengő.

A forgalomirányítók ekkor már Békés felé robognak, ahol a gátőr figyelmetlensége miatt átszakadt a Kettős-Kőrös jobb parti gátjának egy alámosott szakasza, közvetlenül veszélyeztetve ezzel több falut és a környező tanyavilágot. Miközben az ezred a csoportmeleg optimizmusában még leszerelő-nótákat énekelve (*Mához egy hétre már nem leszek itt, elvisz a gyorsvonat engemet is*) tömött teherautókon elhagyja a laktanyát, egy forgalomirányító már Békés főterén figyel a csak filmen látott kitelepítési műveletet, az ARVÍZVÉDELEM felirattal elsőbbséget élvező magánautókat, mikrobuszokat, homokszállító teherautókat és fekete Mercedeseket. Maga a város nincs veszélyben, de az egész forgalom rajta megy át. A főtca egyik sávjában – a víz felé – homok- és kőszállítványok, a másikban – a víz felől – állatranszportok, remegő lábú marhák, riadt nyulak és baromfiak, a zárt teherautó ponyvája alatt egész háztartásnyi bútor – komor öregember, gyereksírás.

Az éles helyzet bizonyossága

A gátra érkező kiskatonákat felmelegített konzerv, óriási nyílt víztükör és a hír várja, hogy ők maguk is közvetlen veszélyben vannak, hisz a vékonyka, átázott gát bármikor megcsusszanhat (erre egyébként néhány nap múlva sor is kerül – szerencsére

csak némi riadalmat okozva). A néhány méter széles földnyelven nemsokára hosszú sorban dolgoznak a katonák: van, ahol térdig érőn hömpölyög át a víz, és van, ahol csak a sarat kell dagasztani ásás közben. Mivel homokot idáig nem tudnak kihozni, a gát saját anyagából kell földzsákokat tömni. Mindenütt a víz elől menekülő bogarak, hangyák – a vízből kiálló, magányos villanyoszlop szinte mozogni látszik. Döglött állatok, felfúvódott rágcálók, hárttyás szemű madarak, rothadt gyümölcs. Patkányhulla, férgék. A szemközti, részben már víz alá merült földnyelven két riadt őz és néhány nyúl próbál menekülni. Váltás nincs, a munka egész éjjel folyik. Pihenni nemcsak a tisztek figyelmeztetése miatt nem lehet, hanem egyszerűen nincs hol, hisz mindenütt (a bakancsban és a gumicsizmában is) áll a víz és a sár. A hajnal éhséggel, vacogással és a *Jó reggelt!* műsorával köszönt. A rádióból tudjuk meg, hogy a nagy gátszakadástól több kilométerre, a hosszúfoki csatorna gátján állunk, ami nem más, mint egy út magasított töltése. Ez néhány napig a védelem fő frontja, ha ezen a vonalon áttör a víz a másik oldalon lévő halastóba, akkor a pontynövendékek egyenesen a falvakba úszhatnak, több érdemleges védőgát egyelőre nem lévén.

A kiskatonák másnap szerelnének le. A vízben a 150 napon át vágott centi utolsó darabjai. Köztük egy sikló úszik el, magasra tartott fején nyüzsgő hangyakoronával.

Újságírók, fotósok, a tévéhíradó stábja. A kétélű terepjáró ivóvíz, reggeli – aztán ebéd – helyett újabb és újabb tudósítókat hoz: a tisztek feszesen nyilatkoznak, s a kiválasztott jelenetet többször játszatják el a tévések. A katonák délután pihenhetnek le, a mezőberényi gimnázium történelemkabinetjében. A földre terített lószőr matracok fölött Szent László király képe vigyázza a 36 óra fáradozásait kipihenő, feltört kezű, elvesztett nyári programjaikat sirató egyetemistákat. A következő néhány pihenőt – nem mindig éjszakát – is itt töltik a gimnáziumi nosztalgiát ébresztő 1/B-s padok között. Aztán egy reggel ruhacsere a kémcsövek között, gumicsizma-leadás a vegyérték-tábla alatt, még egy ebéd az iskolaudvaron a raktár mellett (csontváz, kitömött madarak, ősrégi iskolai írógép), és vissza a laktanyába.

Még két nap odabent – az olajkályhákból, a távolugrópálya homokjából és a többi rejtkehelyről előkerül a *nagy bulira* előkészített néhány üveg bor, de az utolsó éjszaka *akkor majd jól megmondjuk nekik*-balhéja helyett a fiúk a gátról csendesen szunyókálnak. Több éve nem volt ilyen csendes leszerelés: *csak egy kis testmozgás* – somolyognak a tisztek.

A vonaton pedig, amellyel a másodpercre is kiszámolt 340 nap után végre *elhagyják a várost*, a nagy ötletek helyett – *minden állomáson tegyük ki egy-egy ruhadarabunkat, gondold el, milyen jól mutat a peronon mondjuk hatszáz ballábas kimenőcipő* – csendes a beszélgetés. *Milyen volt, mikor leszálltunk a teberautóról, ami pár perc múlva megcsúszott és lebukfencezett a gátról meg amikor a Konri félrelépett és eltűnt a szivattyútelep nyolcméteres, koszos vizében, azután vigyorogva felbukkant.*

Szolnok. Az utolsó összecsókolódzás és még egy kézfogás az ablakból azokkal, akik jobban ismernek, mint bárki más azelőtt, és most más vonatra szállnak más város, más egyetem felé. *A soha többé együtt* érzése, aztán Szolnoktól Kőbányáig, a *végző szakaszon* megint kísértének a homok- és földzsákok: elalszanak a hullafáradt fiúk.

Otthon a kutya megugatja a civil ruhás idegent.

*

Augusztus eleje: a néhány napos eszmélkedés időszaka, a civil lét és a füstbe ment tervek valósága. Közös nyári program csak egy van, a leszerelték közül mintegy másfél

tucatnyian – bölcészek, műgyetemisták, színinövendékek, joghallgatók – utaznak Lengyelországba. A baráti csoport laza párokban-triókban Krakkón keresztül jut Czesztochowába, hogy közös barátjuk kedvcsinálására megnézzék a Mária-búcsúval egy időben tartott hippitalálkozót, melyen főleg lengyel és NDK-s, kisebb számban cseh-szlovák és magyar hosszúhajúk vesznek részt, jó tíz évvel a mozgalom fénykora után. Pár nappal később majd megint kettesben a legjobb haverrel: van, aki Berlinbe megy, van, aki a Tátrában túrázik.

Az első lengyel élmény: Krakkó tele van magyarokkal. Honfitársaink szervezett csoporttal szállodában, ifjúsági szállón: egyénileg magánháznál és kollégiumokban található. A főtér Mickiewicz-szobrán – körben az óváros patinás házai – magyar fiatalok. *Tudod, itt tulajdonképpen olcsóbban élek* – magyarázza némi vodka után egy gombafrizurás srác; bőrdzsekijén kokárda, barátnője hajába hátul befont nemzetiszínű szalag. Szemben, a nemzetközi diáklklubban nemzetközi iddogálás, utána éjjeli dzsessz-koncert, a szomszédos pincében, a Teatr 38 csöppnyi színpadán dzsesszpantomim audiovizuális produkció: a Quartier Latin otthon sosem érezhető levegője.

A program hajnalig tart, reggel indulás Czesztochowába. Szállás nincs, ezért a pár napja itt tanyázók és az újonnan érkezettek együtt vonulnak a pályaudvarra, ott eltöltendő a néhány órát vonatindulásig. Fogmosás a vécében, kisböggrével és viháncolással, aztán elcsendesedő váróterem. Sötétebb, neonfényektől távolabb eső zugában sűrűn egymás mellé fektetett hálósákok, suttogás, jóéjszakát-puszik. A kupacban álló hátisákok közé valaki hurkapálcikákat szúrt. Rajta nemzetiszínű papírzászló.

Két rendőr érkezik. Többen ijedten kukucskálnak a hálósákokból, de a tapasztaltabbak tudják, hogy *itt* nem lehet baj. *Studentci...* csóválják mosolyogva a fejüket a törvény emberei, aztán egyikük tüzet kér. Búcsúzóul meghúzzák a felkínált vodkásüveget is. Hisz hideg van.

*

Másnap – augusztus 14-én – délután érkezik Czesztochowába, a templom csodátévőnek mondott Fekete Madonna-képéhez zarándokoló több tízezer ember. A lengyel egyház által szervezett csoportok – minden csoport élén fiatal szülők tolják a gyerek-kocsikat, utánuk óvodás és kisiskolás korúak totyognak, hogy a nagy tömegbe le ne tapossák őket, aztán egy sor fekete reverendás pap, majd ügyeletes vöröskeresztes apácák, és csak ezután a csoport – Varsóból érkeznek, csaknem 250 km-es, 9 napos gyalogzarándoklat után. Fiataljaink már a templomhoz vezető sugárút egyik házának tetején fogadják őket, lepedőnyi magyar zászlóval integetve az éneklő, hangosbemondóval-gitárral felszerelt, hullafáradt, jókedvű lengyeleknek. Föntről csak hajladozó virágerdő látszik, közte a piros-fehér lengyel, a sárga-fehér pápai és a kék-fehér Mária-lobogó színei. Utolsó előttiként érkezik a magyar csoport. Csupa fiatal, hisz a másfél hete megerőltető gyaloglást idősebbek nemigen tudják vállalni. *Polak-wenger dwa bratanki*, a központi hangosbeszélő épp a kolostor hajdani magyar építőit méltatja. Az egyetemisták hanyatt-homlok rohannak a tűzlétrához, majd a honfitársakhoz – több ismerős is akad köztük –, a nagy magyar zászló és a sárga-fehér-nemzetiszínű szalaggal felpántlikázott kereszt mögött a csoporttal jutnak be a templomba. Magyar nyelvű mise, prédikációk. Egyetemistáink a csoporttal érkezett fiatalokkal, szikár öregembe-ekkel és fejkendő asszonyokkal – egy Eger melletti község idősebbje papjával együtt kelt útra – és a liturgia menetét tátott szájjal figyelő csövesekkel együtt éneklük a Himnusz.

Ezen az estén a templomdombon óriásira duzzad a sátor tábor, kilométereket gyalogolhat az ember anélkül, hogy sátorhelyet találna. A kegyserboltok fedett előcsarnokában, a megszámlálhatatlan búcsúárusbódéban, a kápolnában alvó emberek – a fiatalok hálósáokban, az idősebbek pokróccal, motyójukat ölükbe fogva. A templomba eljutni szinte lehetetlen, bent talán a kilincsen is alszanak.

Késő este szabadtéri mise – a magánbecslések szerint majdnem százezer, égő gyertyát, mécesest tartó, éneklő ember látványa a nem hívőt is szíven üti. Egyetemistáink könnyeznek. A seregben használt nyelvezet percek alatt tűnik el: ezután napokig nemhogy káromkodni nem mernek, de ha véletlenül megbántanak valakit, rögtön bocsánatot kérnek tőle.

*

Éjszaka van. A hosszúhajúak táborában – ők is Varsóból jöttek, vállukon több méteres nyárfa keresztet cipelve – most kezdődik az élet. Nemrég ért véget a csak nekik celebrált beatmise, s a feldíszített kereszt alatt már a Mária-halleluja gitáros feldolgozását éneklük néhány tucatnyian. A *kelet-európai hippik* többsége nem éppen mai gyerek – az átlag biztosan huszonöt fölött van. Nem egy sátorból gyereksírás hallatszik. A sátrak közti pokrócon sorozatban készülnek a közös lekvaros kenyerek. Odébb a hindu szent szövegeket dúdolják. Egyetemistáink mérgesek: *fel kéne fogni végre, hogy az idő megválaszolja a hippik kérdéseit*. Vietnam, Kambodzsa és a neutronbomba után az új hullám más színben látja, más hangnemben hallja az *Órizd a békét* meg a többi békedalt, Jenostown után másképp szól a *Hare Krisna* és a *Govandra Dzsadszaja* eksztázisig fokozódó kántálása.

Azért ez a nemzedék mégiscsak a teljes embert kereste, nem úgy, mint az utolsó jövő – bizonygatja kopott hajú, nagy szakállú ismerősöm, a csövesekre célozva, s hiába adok igazat neki, látnom kell, hogy a csillogó szemű beatpróféták többsége fényképezőgéppel érkezett: egymást fotózva találkozójuk lényege: spontaneitása vesz el. S mást jelentett *Chicago ostroma*, az amerikai hippik és diákok legnagyobb megmozdulása, mint annak a néhány NDK-s hosszúhajúnak a ténykedése, akik az egyik kerítés faanyagát eltűzelve előbb a gazdával, aztán a rendőrökkel szólalkoztak össze. Bár az NDK-ban most dül a beatkorszak, nem szabad elfelejtenünk, hogy a *haj* eredeti hazájában már hollywoodi szuperkolorokról villogtatják fogsorukat a vállra omló bundák viselői: azok, akik jó évtizede a legjobban ítélték el Hollywoodot és az amerikai mosolyt.

Kenderillat, máklé

Az egyik sátorból 17 év körüli kislány mászik elő, tépettre formált haja alól gyorsan végigpillant magán – a két alma között tehetetlenül ringatózik a cicireklámmá degradált világbékejelvény – aztán a fiúkra villantja szemét.

Másnap hagyjuk el Czeszochowát. Búcsúzunk a műtűrkeárosok seregétől: bódéikban mézeskalácstól háromdimenziós szentképen át kisautóig mindent kapni. Nekik igazán jó üzlet volt a búcsú: a pár sarokkal odébb kapható üveges sört, szendvicset, kárpaport és rózsafüzért dupla-tripla áron adva nem nehéz meggazdagodni. S mindenki kénytelen tőlük venni, hisz az állami üzletek készleteit épp ők vásárolták fel.

S utolsó czeszochowai fénykép gyanánt: egyikük bódéjában teljesen egyforma műanyag keretben, azonos kivitelben kétféle képes slusszkulcstartó kapható. Az egyik

az ABBA együttes tagjai illegetik magukat, a másíkról az áldásra emelt kezű II. János Pál pápa mosolyog a figyelmes szemlézőre.

*

Kristóf az autósok védőszentje – közli a másik fityegő. Ez már az Oswiecim felé vivő országúton rázkódik – úton vagyunk az egykori auschwitz-birkenai haláltábor helyén berendezett múzeum felé. Egyetemistáink másához nem hasonlítható élménye ez: azzá teszi a tárlónyi Cyklon-B-gázkonzerv, a tárlónyi emberi *haj* és a tárlónyi gyerekruha. A folyosón a fényképek: kétszer három sor csíkos ruhás, kopaszra borotvált halálraítélt nézi mereven az elhaladókat. Azzá teszi a blokkok és barakkok, fürdőök és kemencék *változatlanul hagyott*, megtekinthető célszerűsége, a szögesdrótok szorongató, kézzelfogható közelsége. A kapu fölött a felirat: ARBEIT MACHT FREI. A halálfej a szögesdróton. Az őrtornyok.

S a halál-blokk egyik föld alatti cellájában a rengeteg virág és égő gyertya: az a lengyel pap töltötte itt utolsó perceit, aki önmagát ajánlotta egy több gyermekes család-apa helyett az egyik tizedelésnél.

Elfogadták.

*

Aztán autóstoppal fel a tengerhez. Az autóstop jelentése Lengyelországban egészen más, mint nálunk – az itthoni tizenéveseken kívül megszokott a buszmegállóban szerencsét próbáló idősebbek látványa: kosaras nénikék, apácák és a pap-mama-gyerekek felállítású család egyaránt az autókhoz integet, és fizet is a fuvarért.

Gdanskban most készül a történelem. Ismét az éles helyzet valósága, egyetlen hangos szó, utcai rendbontás, egyetlen gumibot nélkül. A fellobogózott gyárkerítésen egymás mellett a munka felvételére szólító párttranszparens és a festékszóróval fújta jelzavak. Gyalog jutunk ki a sopoti tengerpartra – busz, villamos nem jár, a maszek taxikok csillagászati összegeket keresnek. Este kezdődik a sopoti nemzetközi dalfesztivál. Az Erdei Opera színpadán hűs a szellő, a kint tomboló viharból csak némi permet jut a tetszetős vászonedél alá. Estélyi ruhás hölgyek és elegáns urak énekelnek a frakkos vonószenekear előtt – megvilágítva az épp divatos színek: a rózsaszín, a bordó, az orgonalila és a világoskék árnyalataival, hálás témaként a készülő, színes tv-showhoz. Az első napi műsor befejezése után – hazánkat Katona Klári képviselte – *elektricskával* megyünk vissza Gdanskba: ez a mi HÉV-ünkhöz hasonló szerelvény bonyolítja le a Gdansk-Sopot-Gdynia tengeri hármas város köztes forgalmát. Az úton végig gyársor; a szürke betonkerítés mögött matróztrikós munkások beszélgetnek, a háttérben komor, fekete tömbök a gyárépületek.

Gdanskban válik el véglegesen az egyetemisták csoportja, néhányan az NDK-ba tartanak, a többség pedig – ismét a stoppolást eredményessé tevő párokra-triókra szakadva – hazafelé indul. Az országútról látják a toruni vasúti katasztrófa roncsait: *de jó, hogy stoppal jövünk* – mosolyognak össze. Eppen augusztus egyharmada van még hátra, amikor hazaérkeznek.

*

Másnap ismét együtt a társaság többsége. Szombat délután van, az aznapra lezárt óbudai hajógyári szigeten találkoznak a barátok: itt kerül sor három rockegyüttes közös koncertjére. Az önmagukat a rockzene Fekete Bárányainak nevező együttesek (ez

a koncert címe) – a Hobo Blues Band, a Beatrice és a P. Mobil – a KISZ az Ifjúsági Magazin és az Expressz Ifjúsági és Diák Utazási Iroda szervezésében húsz-huszonöt ezer embert felvonultató erődemonstrációja egyaránt nyújt(nyújtana) élőzenei élményt és divatos szociológiai terepet egyetemistáinknak, mégsem értékelik a lehetőséget. A színpad körül a tökéletes *művi helyzet: a pocakját bőrnadrágba bújtatott, rég nem fiatal zenészek beprogramozott, éves-évtizedes rutinú mozdulataira tizenéves gyerekek ugrálnak, s nevetnek a sokszor elsütött vicceken. Koruk feleannyi lehet, mint a zenészeké.*

*

*A kezdődő hétből még csak három nap telt el, s a baráti kör tagjai egy lakásban találkoznak. Hajuk lassan a fülükre ér, hisz már több mint egy hónapja leszereltek. Egyikük haja viszont sörtére vágva: Kristófot búcsúztatják, akit második jelentkezésre vetek fel az egyetemre, s ezért egy évvel később vonul be. Jókedv, biztatás, ital. Lányok. És sztorik. Az első hónap szépségeiről, a mezőgazdasági munkáról, a nagy alföldi hóról, az éleslövészetekről: a tíz nap egészségügyi szabadságért kivetetett orrsövényekről, a leszerelés helyetti árvízről. Lengyelországról. A seregbeli kényszerközösség alakította barátságokról. És arról, hogy *odabent* soha nem tudhatod, mi vár rád a következő pillanatban; az éjszaka közepén nem keltenek-e fel szenet lapátolni, vagy holmidat néhány perc alatt összekapva nem kell-e más helyen töltened hátralévő hónapjaidat.*

Arról, hogy kikerülve csalhatatlanul ismered majd fel az *éles* eseteket. Mához egy hétre talán már te is érzed. Két hét múlva pedig már tudod.

Mához egy hétre egyetemistáink más-más intézményen belül bár, de egyaránt feszengenek az egy év alatt kinőtt, mindenhol szűk öltönyökben. Évnyitó, aztán az órend-összeállítás kaotikus mámorában egy-egy odavetet *hello* jut csak – egy kézfogás – a szembejövő havernek, aztán ki-ki rohan dolgait intézni.

Mához két hétre – álviták árnyékában negyvenéves fiatalokról – a valóban fiatal, *biológiailag* is annak számító értelmiségi nemzedék bezúdul az értelmiségnevelde öntőformái közé: a generációk óta változatlan díszletek között meglássúbbodik a meglódult idő. Egyetemisták bőrnadrágban az Országgyűlési Könyvtárban. Csizmás lábak az egyetemi szociofilm-vetítés székein: gazdáik kényelmesen elnyújtózva figyelik fekete-fehér, éhes, megváltandó világukat – gyomrukban az Astoria-grill ínycségeivel.

Mához két hétre az almaszedés pár napos *helyzete* után egyetemistánk *eklektikus, politikailag nem aktuális, ezért mellékelten visszaküldöm*-riportját próbálja közölhetővé tenni.

A nyáron meglódult idő már papíron él csak. Történetünk alig öt hét mozaikjaiból állt össze.

Mozgó Világ 1981. 3. szám (bevonták, terjesztését nem engedélyezték)